

VÝCHODISKÁ PRÁCE KŇAZA S PSYCHICKÝMI A DUCHOVNÝMI ANOMÁLIAMI U VERIACICH

Andrej NIKULIN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Kňazské povolanie patrí medzi profesie, ktoré majú pomocnú funkciu a sú z pohľadu svojho zamerania mimoriadne náročné. Kňaz, ktorý prichádza do styku s veriacimi by mal poznať základné východiská kresťanskej antropológie a popri duchovnej znalosti má vedieť rozoznať duchovný stav veriacich, čo si v neposlednom rade vyžaduje aj psychologické vedomosti. Keďže do života veriaceho niekedy patria aj stavy, ktoré vážne narúšajú jeho duchovný a psychický život, spomínané vedomosti môžu pomôcť pri práci s takým človekom. Medzi tieto stavy môžeme zaradiť rôzne druhy nadprirodzených zjavení, vidín a iných nadprirodzených kontaktov s duchovným svetom. Treba povedať, že súčasná medicína pomerne presne vysvetľuje niektoré patologické mechanizmy týkajúce sa zmien vnímania a ich miesto v genéze niektorých psychických ochorení, čím uľahčuje kňazom prácu s veriacimi. Na druhej strane netreba zabúdať, že duchovné problémy sa nedajú vysvetliť iba psychiatrickou intervenciou, spolupráca a vzájomná pomoc je preto vždy vítaná.

Z hľadiska kresťanskej antropológie je duchovný život človeka zvrchovaný vo vzťahu ku životu psychickému a telesnému, na druhej strane psychické zdravie v značnej miere ovplyvňuje vzťah človeka a kvalitu jeho duchovného života. Svätí veľmi často prirovnávali telo a dušu človeka ku pevnosti, v ktorej sídli jeho duch. Zdôrazňovali význam harmónie a starostlivosti o všetky zložky ľudskej prirodzenosti. Pochopením príčin vzniku mnohých psychických anomálií môže kňaz výrazne zvýšiť aj kvalitu duchovnej starostlivosti. Jednou z tém, ktorá sa nachádza na rozmedzí duchovnej oblasti a oblasti psychiatrie je problematika zjavení a nadprirodzených skúseností veriaceho človeka.

PODSTATA POZNANIA A VIERY BOHA V PRAVOSLÁVNEJ TEOLÓGII

Poznanie Boha človekom vystihujú slová Evanjelia „*nie vy ste si mňa vyvolili, ale ja som si vyvolil vás.*“⁴⁰⁰. Svätí otcovia hovoria o viere ako o dare a povolaní, asi v takom zmysle ako povolal Christos apoštolov. Boh oslovuje človeka skrze lásku človeka k Nemu, ktorá má aj gnozeologický rozmer a rovná sa jeho poznaniu. Boh nenecháva človeka bez svojej lásky. Personifikáciou lásky Boha k človeku je v dejinách samotný vtelený Christos. Príchod Christa na zem a začiatok Novej Zmluvy sa považuje u svätých za najväčšie zjavenie Boha tomuto svetu. Táto myšlienka je vyjadrená vo veľkých pravoslávnych liturgických sviatkoch Bohozjavení a Preobrazení „*Ty si môj milovaný Syn, v Tebe sa mi zaľúbilo*“⁴⁰¹; *Jeho poslúchajte*“⁴⁰². Duchovný svet sa tak stáva človeku dostupný prostredníctvom Božieho Slova.

Vo svätom písme a životoch svätých poznáme osobné zjavenie Boha človeku. V knihe Genesis je takých stretnutí viac. Najznámejším je stretnutie prarodičov s Bohom, ktorí sa pred svojím pádom mohli s Ním denne osobne zhovárať. Podobný dar, aj keď v inom rozsahu mali starozákonní proroci, ktorí kvôli prarodičovskému hriechu mohli Boha iba počuť a nie vidieť tvarou v tvar (napr. Mojžiš). Všetky zjavenia Boha človeku mali jednu spoločnú vlastnosť a to, že Boh bol ten, kto prvý vyhľadal stretnutie s človekom. Na rozdiel od ezoterických praktík, kde sa kontakt s duchovným svetom vynucuje, v pravoslávnej teológii zjavenie Boha človeku nie je ničím podmienené, jedná sa o dar, ktorý pramení z osobného rozhodnutia Boha. Môžeme hovoriť iba o dispozíciách, ktoré umožňujú, ale nikdy nepodmieňujú zjavenie Boha, napr. čistota srdca, pokora.

Nadprirodzené zjavenie nie je bežný spôsob komunikácie Boha s človekom, ale skôr atypický, podľa svätých aj dosť nebezpečný kvôli duchovným nástrahám. Pravá mystika zjavenia Boha človeku je pre každého veriaceho skrytá v dostupných prostriedkoch, akými sú tajiny (napr. Eucharistia), cez ktoré sa Boh prihovára srdcu každého človeka. Robí to spôsobom akým ho každý v mieru svojich duchovných síl môže prijať. Otvára sa človeku prostredníctvom jeho viery, na základe ktorej sa človeku dáva poznať. Podľa

⁴⁰⁰ Jn 15, 16.

⁴⁰¹ Mt 17, 5.

⁴⁰² Mk1, 11.

Siluana Atoského, preto aby človek poznal Boha nepotrebuje bohatstvo alebo vzdelanie, ale pokoru a čisté srdce a má byť zdržanlivým a milovať svojho blížneho. Potom sa takému človeku Boh sám zjaví v jeho duši, bude ho učiť pokore a láske a dá mu všetko užitočné k tomu, aby človek našiel pokoj⁴⁰³.

Boh sa zjavuje človeku skrze jeho vieru v Neho, základ ktorej vidí apoštol Pavol v Božom Slove: „*teda viera je skrz počúvanie a počúvanie skrz slovo Kristovo*⁴⁰⁴. Viera má svoj pôvod v Bohu: „*aby sa vaša viera nezakladala na ľudskej múdrosti, ale na Božej moci*⁴⁰⁵, a Jeho neviditeľnosti: „*viera je zaiste podstatou toho, čoho sa nadееme, dôvodom toho, čo nevidíme*⁴⁰⁶. Potvrdzujú to slová Christa apoštolovi Tomášovi: „*pretože si ma videl, uveril si: blahoslavení, ktorí nevideli a predsa uverili*“⁴⁰⁷.

Evanjelium význam Božieho Slova uprednostňuje pred nadprirodzeným zjavením – „*Nato povedal boháč: prosím ťa otče, pošli ho do domu môjho otca nech svedčí im o tých veciach aby neprišli na toto miesto múk. Abrahám mu povedal: Majú Mojžiša a prorokov, nech ich poslúchajú. On však odvetil: Nie, otec Abrahám, ale keby niekto z mŕtvych išiel k nim, kajali by sa. Odpovedal mu: Keď Mojžiša a prorokov neposlúchajú, nedajú sa presvedčiť, ani keby niekto z mŕtvych vstal*⁴⁰⁸.

Aj keď v životoch svätých sa stretávame so zjavením Boha alebo anjelov človeku, samotní svätí otcovia ako aj Sväté Písmo varujú pred rôznymi formami nadpozemských skúseností, teda aj zjavením slovami „*Milovaní, neverte každému duchu, ale skúmajte duchov, či sú z Boha*“⁴⁰⁹.

V zmysle týchto slov sa má uvažovať o všetkom „nadprirodzenom“ s čím sa stretne veriaci človek. Svätí otcovia veľmi často varujú, že zjavenie vôbec nemusí byť tak priamočiare ako ho človek vidí, ale môže skrývať veľké duchovné nástrahy. Preto pri akomkoľvek zjavení by sa malo pamätať na výstrahu duchovnej obozretnosti a opatrnosti.

Svätý Nikodém Svätohorský akékoľvek zjavenie odporúča najprv dôsledne preskúmať a vyskúšať, a až potom ho prijať a veriť mu. Dokonca hovorí o spochybnení zjavenia. Podľa neho každého kto sa duchovne zdokonaľuje, sa

⁴⁰³ Pozri СОФРОНИЙ, Иеромон. 1994. *Старец Силуан. Фесалоники*, 1994.

⁴⁰⁴ Rim 10, 17.

⁴⁰⁵ 1Kor 2, 5.

⁴⁰⁶ Žid 11, 1.

⁴⁰⁷ Jn 20, 29.

⁴⁰⁸ Lk 16, 27-31.

⁴⁰⁹ 1Jn 4, 1.

satan pokúša zviest', a to aj prostredníctvom videní alebo prízrakov. Niekedy to satan robí klamstvom, keď sa zjavuje človeku prostredníctvom anjela svetla. Svätý v takom prípade odporúča stáť si pevne v pozícii vlastnej nehodnosti a uvedomenia si svojej hriešnosti. Vo svojom srdci nebojácne povedať „*vráť sa úbožiak do svojej tmy, ja som nedôstojný*“⁴¹⁰. Podľa neho máme najprv vždy rozmýšľať o svojej nedôstojnosti a hriešnosti a nikdy sa nebáť, že tým urazíme Boha. Boh totiž vždy miluje a obdarováva pokorných a skromných a nikdy ich nepotrestá. Takým správaním sa vyhneme tej najväčšej nástrahy, ktorá týmto spôsobom na človeka číha – duchovnej prelesti⁴¹¹.

Gregor Sinaita takto odpovedá svojim mníchom na otázku čo majú robiť, keď démon prijme podobu anjela a snaží sa vliať človeku do duše falošnú nádej: „Človek potrebuje veľkú dávku rozvahy a obozretnosti, aby odlíšil dobré od zlého. Nezaoberaj sa ľahkovážne všetkým, čo sa ti zjavuje, ale buď radšej ťažkopádny a dobro dôsledne preskúmaj. Vždy najprv preskúmaj a potom ver“⁴¹². Prepodobný Simeon Nový Bohoslov odporúča modliacemu „nepozerať sa na nebo“ kvôli strachu pred démonmi, ktorí sa snažia človeka prelštíť. Podobný názor zdieľajú svätí Níl Sinaiský a Ján Lestvičnik⁴¹³.

Svätý Gregor Sinaita varuje najmä pred dôsledkami rôznych zjavení u ľudí, ktorí sa usilujú o duchovnú dokonalosť (podvih), a ktorých satan prostredníctvom zjavení uvrhne do stavu prelesti⁴¹⁴ (duchovného klamu). Práve posledné je najväčšou nástrahou mnohých zjavení a nadprirodzených zážitkov, ktoré v konečnom dôsledku odvádzajú človeka od pravého poznania Boha. Preto svätý Gregor zdôrazňuje: „Boh sa nebude hnevať na toho, kto sa

⁴¹⁰ Pozri NIKODÉM (SVÄTOHOREC). 1996. *Neviditeľný boj*. Prešov, 1996. s. 161.

⁴¹¹ NIKODÉM (SVÄTOHOREC). 1996. *Neviditeľný boj*. Prešov, 1996. s. 161.

⁴¹² Pozri SERAFIM (ROSE), Jeromonach. 1998. *Pravoslávie a náboženstvo budúcnosti*. Košice, 1998.

⁴¹³ ДОБРОТОЛЮБИЕ. [online]. [2012-10-14]. 1900. Том 1-5. Афон, 1900. Dostupné na internete: <http://azbyka.ru/otechnik/?Dobrotoljubie/dobrotoljubie_soderzhanie=1_2>.

⁴¹⁴ Preleť (duchovné klamstvo) sa v súlade s pravoslávnu vieroukou vysvetľuje ako duchovná choroba človeka, ktorá sa prejavuje kultivovanou ľstou samému sebe, sebaklamom, rojčením, pýchou a mienkou o vlastnej hodnote a dokonalosti. Cirkev chápe preleť ako poškodenie ľudskej prirodzenosti klamstvom. Človek, ktorý upadol do prelesti kladie sám seba na úroveň určitého stupňa dokonalosti dokonca aj osobnej svätosti. Tento stav môže byť sprevádzaný presvedčením, že človek komunikuje s anjeli alebo svätými, je poctený zjaveniami, obdarený schopnosťou uzdravovať. Upadnutému do prelesti sa môžu zjavovať „anjeli“ alebo „svätí“ v skutočnosti sa však jedná o démonov, ktorí sa takýmto spôsobom snažia oklamať dušu človeka. Preto sa môže stať, že človek vidí zjavenia alebo má obyčajné halucinácie. V stave prelesti človek veľmi ľahko a pohotovo zamieňa duchovné klamstvo za pravdu.

obáva prelesti, a s veľkou obozretnosťou pozoruje sám seba. Aj keby neprijímal to čo mu Boh zjavuje bez dôsledného preskúmania, nenahnevá Boha, ale naopak zaslúži si pochvalu za rozvážnosť⁴¹⁵.

Podľa Teofana Zatvornika by sa človek mal okrem akýchkoľvek vidín brániť aj vlastnej pýchy a presvedčenia o tom, že som bezhriešny a vyvolený. Ako píše vo svojej knihe *„Satan sa zjavil jednému človeku a začal kričať - Hľa ide Christos! Nato mu človek odpovedal. –Odíd' odo mňa lesť. Nepríde ku mne Christos, lebo som hriešnik, a pokušiteľ odišiel“*⁴¹⁶.

Veľký ruský svätý Ignatij Brancaninov vo svojej knihe *Asketická skúsenosť* píše o pravom videní Boha takto: *„Chceš vidieť Christa: – príd' a vid' (Jan1-46) ako vraví apoštol Ján. Christos prisľúbil učeníkom, že ich neopusti do konca sveta (Mt 28-20). On je s nimi v Evanjeliu a tajinách. Jeho niet pre tých, ktorí neveria Evanjeliu. Nevidia jeho lebo sú oslepení neverou.*

Chceš počuť Spasiteľa? On sa ti prihovára skrz Evanjeliu. Počúvaj ho a vyhýbaj sa hriešnemu životu, počúvaj pozorne učenie Christa, ktoré je životom večným.

Chceš aby sa ti zjavil Christos? On ťa tomu naučí sám. „Kto má moje prikázania a zachováva ich, ten ma miluje, a kto mňa miluje, toho bude milovať môj otec, aj ja ho budem milovať a zjavím sa mu sám“. (Ján 14-21)⁴¹⁷

ZJAVENIE A JEHO VÝZNAM

Vo svätom písme sú opísané dva spôsoby akým sa Boh sa zjavuje človeku. Prvý spôsob je neosobný, prostredníctvom prírodných javov – zjavenie Mojžišovi na hore Sion, schádzanie Svätého Ducha na apoštolov počas Päťdesiatnice. V prvom prípade ide o oblak, ktorý zahalil horu Sion spolu s Mojžišom, v druhom ide o jazyky ohňa, ktoré zostúpili na apoštolov. Druhý spôsob je osobný, keď sa Boh prihovára osobne prostredníctvom ľudského hlasu. Stalo sa to počas Bohozjavenia a Preobrazenia⁴¹⁸ Christa na hore Tábor.

⁴¹⁵ Pozri ДОБРОТОЛЮБИЕ. [online]. [2012-10-14]. 1900. Том 1-5. Афон, 1900. Dostupné na internete: <http://azbyka.ru/otechnik/?Dobrotoljubie/dobrotoljubie_soderzhanie=1_2>.

⁴¹⁶ Pozri ФЕОФАН, Затворник. 2010. *Грехи и страсти и страсти и борьба с ними*. Сибирская благовонница, 2010.

⁴¹⁷ Pozri БРЯНЧАНИНОВ, Игнатий. 2001. *Аскетические опыты*. Том 1. Москва, 2001.

⁴¹⁸ PRUŽINSKÝ, Š. 2011. Preobrazený Christos ako dokonalý vzor nekonzumného človeka. In *Spoleczny wymiar chrześcijaństwa we wspólnym konsumpcyjnym społeczeństwie*. [online]. [2012-09-18]. Medzynarodowa konferencja naukowa, 24 listopada 2011 w Wasowej. (ed. R. Dubec,-J. Husár). Gorlice : Elpis –Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej, 2011. s. 67-72. ISBN 978-83-

Vo Svätom Písme sa na viacerých miestach hovorí o tom, že poznanie Boha je ukryté pred bežným zrakom. Na to, aby človek mohol vidieť duchovné veci potrebuje podľa slov Spasiteľa na hore mať „čisté srdce“⁴¹⁹. Zjavenie Boha v Evanjeliu sa zakladá na pokore a čistote, ktorá sa často prirovnáva detskému stavu duše: „Chválim Ťa, Otče, Pane neba a zeme, že si toto skryl pred múdrymi a rozumnými a zjavil nemluvňatám“⁴²⁰. Christos tak poukazuje na to, že poznanie Boha a duchovný rast človeka nie sú možné bez jeho duchovného života. Pričom za najcennejšie cnosti, ktoré prehlbujú duchovnosť sa považuje pokora a uvedomenie svojej nedôstojnosti. Práve pokora bola najväčšou cnosťou mnohých svätých ako napr. Jána Krstiteľa, ktorého Christos považoval za blízkeho priateľa. Ján svoj vzťah k nemu vyjadruje týmito slovami: „Nie som hoden zohnúť sa a rozviazať Mu remienok na obuvi“⁴²¹.

Duchovný svet je ukrytý od bezprostrednej zmyslovej skúsenosti z mnohých dôvodov. Najviac sú to osobné dôvody človeka ako necitlivosť a nezáujem o duchovné poznanie, ktoré oslabujú u človeka vnímavosť voči duchovným podnetom. Tiež prílišné zdôrazňovanie racionálneho poznávania reality a presvedčenie o tom, že všetky náboženské fenomény môžu byť logicky vysvetlené. V samotnom kresťanstve zavláda relativizmus, ktorý podľa Kašparů určuje čomu sa z učenia Cirkvi môže veriť a čomu nie, ktoré prikázaniu sú dobré, ktoré sú zastaralé a potrebujú zmenu⁴²². V tejto súvislosti veľmi často mystická alebo iná nadprirodzená skúsenosť človeka (zjavenia) evokuje myšlienku psychického ochorenia.

Na druhej strane si treba uvedomiť rozdiel medzi duchovným svetom a svetom telesným. Bezprostredné stretnutie človeka či už s Bohom alebo anjelmi a inými bytosťami spôsobuje silný emocionálny zážitok, ktorý bezpochyby vplýva na duševnú rovnováhu človeka. V starej a novej zmluve je viac miest, kde sa opisovalo stretnutie človeka s anjelmi a pocity akými boli tieto stretnutia sprevádzané. „Keď Gideon videl, že to bol anjel Hospodinov, povedal: Beda, Hospodine, Pane, že som videl anjela Hospodinovho tvárou v tvár! Ale Hospodin mu povedal: Pokoj s tebou! Neboj sa, nezomrieš.“ (Sud 6-22:23). Alebo stretnutie

63055-03-5. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book,open,1766,3,Mi%C4%99dzynarodowa_konferencja_naukowa.html>.

⁴¹⁹ Mt 5, 8.

⁴²⁰ Mt 11, 25.

⁴²¹ Mk 1, 7.

⁴²² KAŠPARŮ, M. 2002. *Základy pastorální psychiatrie pro spovědníky*. Brno 2002. s. 135.

Tobiáša a Sára s archanjelom Rafaelom „Tu sa obaja preľakli, padli na tvár a zmocnila sa ich hrôza“ (Tob 13-16). V novej zmluve je to príbeh zvestovania Bohorodičky: „Anjel jej povedal: Neboj sa Mária, našla si milosť u Boha“ (Luk. 1-30). V novej zmluve je takto opísané stretnutie Zachariáša a anjelov pri oltári chrámu. „Ako ho Zachariáš uzrel, preľakol sa a pojala ho bazéň⁴²³“ Dokonca domnienka toho, že vidia namiesto Christa príznak, ktorý kráča po vode, spôsobila u apoštolov plaviacich sa loďou zdesenie⁴²⁴.

To, že duchovný svet je zahalený pred priamym poznaním má pre človeka aj výchovný aspekt. Viera v Boha sa zviditeľňuje v láske človeka k Bohu a je mnohokrát skúšaná. Ako hovorí Christos v evanjeliu - človek, ktorý vie o príchode zlodeja do jeho príbytku, sa dôsledne pripraví na tento okamih⁴²⁵. Viera v Boha, ktorá nie je z lásky ale zo strachu alebo rešpektu pred faktom, že Boh existuje a je všemohúci sa podobá „viere“ satana, ktorý vie, že Boh existuje aj sa pred Ním chveje, ale zároveň sa Mu vyhýba a nenávidí Ho.

Cieľom Božieho zjavenia nie je preto vzbudiť strach a rešpekt, ale lásku a pocit nekonečnej starostlivosti o človeka zo strany Boha. Preto ako to už bolo povedané sa Boh zjavuje človeku v jeho srdci prostredníctvom milosti.

Množstvo neporušených pozostatkov svätých a zázračných ikon svedčia o tom, že zjavenie Božej milosti v Cirkvi má objektívny charakter, a teda je dostupné zmyslovej skúsenosti každého veriaceho. Osobné zjavenia, ktoré mali svätí, oni sami podrobovali prísnemu skúmaniu, a preto nemohli byť nikdy v rozpore s hlavnými myšlienkami Evanjelia a učenia Cirkvi. Ako zdôrazňoval apoštol Pavol: „aj my, alebo keby vám anjel z neba zvestoval (iné) evanjelium miesto toho, ktoré sme vám my zvestovali, – nech je prekliaty“⁴²⁶.

PSYCHICKÉ OCHORENIA A PORUCHY VNÍMANIA

Zjavenia, ktoré sa často spomínajú vo Svätom Písme a životoch svätých je potrebné odlišovať od psychických ochorení, ktoré môžu byť sprevádzané poruchami vnímania a myslenia.

⁴²³ Lk 1, 12.

⁴²⁴ Mt 14, 26.

⁴²⁵ Lk12, 39.

⁴²⁶ Gal 1, 8.

Psychické ochorenia predstavujú širokú skupinu porúch, ktoré v rôznej miere postihujú a narúšajú osobnosť človeka. Najviac do integrity osobnosti človeka zasahujú ťažké psychické poruchy tzv. psychózy, ktoré spôsobujú vážne poruchy v oblasti poznávania a vnemov, ktorým sa hovorí halucinácie. Čiastočne je príčina halucinácií vysvetlená na základe metabolickej poruchy dopaminového systému alebo zostáva neznámeho pôvodu. Podľa Kafku majú halucinácie najmenej tri znaky:

- Vnem, ktorý nie je podmienený podnetom, a predsa vnímaný zmyslami,
- Presvedčenie o realite vnímaného,
- Zvyčajné správanie zodpovedajúce chorobnému vnemu⁴²⁷.

Halucinácie predstavujú veľmi dôležitý psychiatrický príznak, ktorý výrazne deformuje chápanie reality. Aj napriek tomu halucinácie u ľudí nie sú neobvyklým javom. Podľa odhadov v neobvyklých alebo individuálne špecifických situáciách sa vyskytujú až u štvrtiny ľudí.⁴²⁸

Poruchy vnímania halucinácie a ilúzie nemusia nutne súvisieť s psychickým ochorením, aj keď väčšinou je tomu tak. Môžu v ojedinelých prípadoch vzniknúť v dôsledku silného psychického vypätia, alebo ako sprievodný jav ťažkého somatického ochorenia alebo ako dôsledok zneužívania návykovej látky (drogy). Jedná sa o situačnú poruchu s jasne preukázateľným dôvodom vzniku. V takých prípadoch sa vnímanie normalizuje, keď prestane pôsobiť rušivý podnet. Halucinácie môžu byť vyvolané v podmienkach senzorickej deprivácie alebo hypnotickej sugescie⁴²⁹.

V súvislosti s poruchami vnímania, ktoré ovplyvňujú aj myslenie človeka je potrebné sa zmieniť o tzv. bludoch. Bludy sú z lekárskeho hľadiska názor človeka, ktorý nezodpovedá skutočnosti, ktorý však človek nevyvrátiteľne a trvalo považuje za skutočnosť. Blud je charakterizovaný falošným, nesprávnym obsahom a nezrušiteľnou, nedotknuteľnou presvedčivosťou⁴³⁰. Bludy ovládajúc myslenie človeka sa stávajú jeho dominantným pozadím, na základe ktorého sa buduje súkromný náboženský príbeh.

⁴²⁷ Pozri KAFKA, J. 1998. *Psychiatria učebnica pre lekárske fakulty*. Martin, 1998. s. 53.

⁴²⁸ Pozri HORT, V a kol. 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha, 2000. s. 90.

⁴²⁹ HORT, V a kol. 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha, 2000. s. 91.

⁴³⁰ Pozri KONČEKOVÁ, L. 2005. *Patopsychologie*. Prešov, 2005. s. 33.

Bludy nemusia byť nutne výsledkom halucinácií. Môže sa jednať o samostatnú poruchu, pri ktorej osobnosť človeka bude relatívne dobre zachovaná (bez nápadných prejavov). Medzi početnú skupinu bludov patria náboženské bludy, ktoré sa podľa Končekovej rozdeľujú na:

- makromanické a mikromanické⁴³¹:

Najčastejšou formou makromanických bludov sú:

- reformátorské bludy, ktorých cieľom je založiť nové dokonalejšie a progresívnejšie náboženské spoločenstvo vychádzajúc z osobného presvedčenia jedinca. V pozadí reformátorských bludov vystupuje osoba duchovne osvieteného a charizmatického vodcu.
 - religiózne bludy, u ktorých sa jedná o osobné presvedčenia človeka o tom, že je vyvolený Bohom, a prostredníctvom neho sa má uskutočniť Boží zámer s celým ľudstvom. Veľmi často sa taký človek situuje do pozície proroka alebo svätca.

Typickým mikromanickým bludom je:

- ruinačný blud – presvedčenie o blížiacom sa konci sveta a jeho úplnej skaze. U ľudí s týmto typom bludov sa stráca zmysel a chuť žiť, človek prepadá pasívnemu očakávaniu. Veľmi často práve tento typ ľudí priťahuje typy s reformátorskými a religióznymi bludmi.

Z duchovného pohľadu sa v podstate každého bludu skrýva duchovná pýcha, ktorá je zároveň prekážkou duchovnej nápravy. Pýcha sa prejavuje neprekonateľným presvedčením vyvolenosti dotyčnej osoby alebo odmietaním Boha a zúfalým zatracovaním života. Prekonať bludné predstavy z duchovného pohľadu je možné iba na základe úprimného pokánia a pokory. Duchovník by mal poznať stav duchovného dieťaťa, vedieť jeho prípadnú psychiatrickú diagnózu a zaujať patričné duchovné stanovisko. Pomôžu mu základné znalosti príznakov psychického ochorenia a ako sa má ku človeku správať.

Psychické a duchovné anomálie majú tieto spoločné vlastnosti, sú:

- nutkavé – prichádzajú vždy, keď ich človek nečaká a nechce, majú vtieravú povahu
- násilnícke – sú proti vôli človeka, človek pociťuje tlak a obmedzenie vlastnej slobody, dotyčná osoba neovláda situáciu a nemôže ju zmeniť

⁴³¹ KONČEKOVÁ, L. 2005. *Patopsychológia*. Prešov, 2005. s.34.

- časté – na rozdiel od zjavení, o ktorých sa píše vo svätom písme, a ktoré sa v životoch svätých stávali raz alebo niekoľkokrát, pri patológii sa jedná o denne alebo týždenne sa opakujúce a často predvídané stavy.
- nepríjemné – „zjavenia“ takej povahy sú na obtiaž a sú sprevádzané pocitom strachu a úzkosti, na rozdiel od bázne opísanej v životoch svätých, človek neprežíva takú duchovnú radosť, ktorá by sa v takom prípade očakávala. Tento pocit sa stupňuje priamo úmerne opakovaniu sa „zjavení“.

Ďalšími znakmi psychických a duchovných anomálií sú:

- zhoršenie sociálnych vzťahov s blízkym okolím (uzatváranie sa, náhla životná zmena, strata pocitu zodpovednosti za blízkych, odcudzenie sa im, nutkavý záujem o spásu iných ľudí).
- odmietanie duchovného vedenia a poslušnosti, stráca sa pokora a rozvážnosť, deformuje sa celková náboženská viera, dochádza ku jej fragmentácii a retardácii na často bizarné súkromné náboženstvo (napr. človek sa upína iba na svet anjelov alebo konkrétnu bytosť, ktorá sa mu zjavuje).
- pocit výnimočnosti a nenahraditeľnosti, pocit média (som vybraný z hora). Na rozdiel od svätých, ktorí sa napriek svojej veľkosti nikdy sa nestotožnili s myšlienkou výnimočnosti.
- zaoberanie sa ezoterickými a okultistickými praktikami, vyvolávanie duchov, používaním súkromných náboženských rituálov a praktík.

Zoznam bibliografických odkazov

- БРЯНЧАНИНОВ, Игнатий. 2001. *Аскетические опыты*. Том 1. Москва, 2001. ISBN 5-87468-122-1.
- ДОБРОТОЛЮБИЕ. [online]. [2012-10-14]. 1900. Том 1-5. Афон, 1900. Dostupné na internete: <http://azbyka.ru/otechnik/?Dobrotoljubie/dobrotoljubie_soderzhanie=1_2>.
- ФЕОФАН, Затворник. 2010. *Грехи и страсти и страсти и борьба с ними*. Сибирская благовонница, 2010. ISBN 978-5-91362-231-0.
- HANGONI, T. 2012. Sociálna práca v kontexte zdravotnej starostlivosti. In: *Sociálna a duchovná revue*. Roč. III.č.3, s. 12-19. PBF PU. Prešov 2012. ISSN 1338-290X.

- HORT, V a kol. 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha, 2000. ISBN 80-7178-472-9.
- KAFKA, J. 1998. *Psychiatria učebnica pre lekárske fakulty*. Martin, 1998. ISBN 80-88824-66-4.
- KAŠPARŮ, M. 2002. *Základy pastorální psychiatrie pro spovědníky*. Brno, 2002. ISBN 80-7295-031-2.
- KONČEKOVÁ, L. 2005. *Patopsychológia*. Prešov, 2005. ISBN 80-89235-00-X.
- KUZMYK, V. 2012. Bláznovstvo pre Christa ako jedná z foriem kresťanského asketizmu. In „*Prawoslawie jako czynnik odnowy tradycyjnych wartosci chrześcijanskich w unii Europejskiej*“. Międzynarodowa konferencja naukowa. (ed. Dubec, R.). Gorlice, 2012. s. 185-189. ISBN 978-83-63055-11-0.
- KUZYŠIN, B. 2012. Duchovné poradenstvo ako hraničný a aplikovaný odbor sociálnej práce. *Pravoslávny biblická zborník*. č. I/2012, s. 119-125. ISBN 978-83-63055-05-9.
- NIKODÉM (SVÄTOHOREC). 1996. *Neviditeľný boj*. Prešov, 1996. ISBN 80-7097-347-1.
- PILKO, J. 2011. Spoveď a pokánie ako sociálna kontakt kňaza s veriacim človekom v starej a novej zmluve. Historicko-patristický pohľad. In *Spoleczny wymiar chrześcijaństwa we wspólnym konsumpcyjnym społeczeństwie*. [online]. [2012-09-18]. Międzynarodowa konferencja naukowa, 24 listopada 2011 w Wasowej. (ed. R. Dubec, J. Husár). Gorlice : Elpis –Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej, 2011. s. 165-172. ISBN 978-83-63055-03-5. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,1766,3,Mi%C4%99dzynarodowa_konferencja_naukowa.html>.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2011. Preobrazený Christos ako dokonalý vzor nekonzumného človeka. In *Spoleczny wymiar chrześcijaństwa we wspólnym konsumpcyjnym społeczeństwie*. [online]. [2012-09-18]. Międzynarodowa konferencja naukowa, 24 listopada 2011 w Wasowej. (ed. R. Dubec, J. Husár). Gorlice : Elpis –Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej, 2011. s. 67-72. ISBN 978-83-63055-03-5. Dostupné na internete: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,1766,3,Mi%C4%99dzynarodowa_konferencja_naukowa.html>.
- SERAFIM (ROSE), Jeromonach. 1998. *Pravoslávie a náboženstvo budúcnosti*. Košice, 1998. ISBN 80-968043-1-6.
- СОФРОНИЙ, Иеромон. 1994. *Старец Силуан*. Фесалоники, 1994.
- ŠIP, M. 2012. Parciálna vzorka percepcie religióznych skupín alternatívneho typu. In „*Prawoslawie jako czynnik odnowy tradycyjnych wartosci*

chrześcijańskich w unii Europejskiej ". Międzynarodowa konferencja naukowa.
(ed. Dubec, R.). Gorlice, 2012. s. 173-184. ISBN 978-83-63055-11-0.

ŽUPINA, M. 2012. *Svätotočcovská skúsenosť ako ukazovateľ Pravoslávnej teológie*.
Gorlice, 2012. ISBN 978-83-63055-13-4.

STARTING POINTS OF WORK OF THE PRIESTS WITH PSYCHOLOGICAL AND SPIRITUAL ANOMALIES AMONG BELIEVERS

Andrej NIKULIN, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov
in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, ans@post.sk,
00421517724729

Abstract

The aim of this paper is to familiarize the reader with the issue of supernatural revelation and religious experience in the Church, and also bring to the theologians the problem of heavy mental illness and related disorders of perception hallucinations. In the first part of the contribution deals with the essence of the revelation of the spiritual world in Holy Scripture and the teachings of the Church. A very important parts of the contribution are lessons of the holy Fathers of the believer's relationship to the revelations and how to properly maintain similar situations. Very often it is a revelation of hidden mental illness, the last part of this article deals with this issue and especially practical recommendations for priests - what criteria are to assess similar conditions, and what is required for this to take a position.

Key words

Mental illness, hallucination, revelation, delusion, Spirituality